

№ S/4 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в.б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳафсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибраимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами бериледи.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Аббасов Беҳзод Бахтиёрович

1946 – 1965 ЙИЛЛАРДА ФАРҶОНА ВОДИЙСИДА ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИШЛАРИ
ҲАМДА АҲОЛИНИ ЯНГИ ЎЗЛАШТИРИЛГАН ЕРЛАРГА КЎЧИРИШНИНГ
БОШЛАНИШИ 10-21

Бабаджанов Хасан Бахтиёрович

ИККИНЧИ ҲАҶОН УРУШИ ДАВРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ
ТАЪМИНОТИДА ТОМОРҚА ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ЎРНИ 22-27

Саидбобоева Гулзора Нематжоновна

ГОЭЛРО РЕЖАСИ ВА УНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДА АМАЛГА ОШИРИЛИШИ 28-36

Rasulov Ma'murjon Foziljonovich

O'ZBEKISTONDA XALQARO SAYYOHLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MADANIY MEROS
OBJEKTLARINING O'RNI 37-42

Жиянбекова Шарофат Абдикахаровна

А.С. ПУШКИН НОМИДАГИ САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ КУТУБХОНА МАРКАЗИНИНГ ТАШКИЛ
ЭТИЛИШИ ВА ШАКЛЛАНИШИ ТАРИХИ 43-51

Esonov Ziyodbek Yuldashevich

FARG'ONA VODIYSI QORAQALPOQLARI HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN 52-58

Фарманова Гульнора Комилевна

ИЗ ИСТОРИИ ПЕРВЫХ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАБОТ И ИССЛЕДОВАНИЙ НА
АФРАСИАБЕ 59-65

Turaev Sherzod Gulboy ugli

DESCRIPTION OF CHARACTERISTICS AND TYPES OF LIVESTOCK FARMING OF SURKHAN
OASIS IN B.H. KARMISHEVA RESEARCH 66-71

Сотиболдиев Ғайратжон Отамирзаевич

ИНТЕРНЕТНИНГ ТАЪЛИМ ТИЗИМИГА КИРИБ КЕЛИШИ ТАРИХИ: МУАММО ВА
ЕЧИМЛАР 72-78

Rasulov Azizkhon Mukhamadqodirovich

ЎЗБЕКИСТОННИНГ МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ТАРИХИ МАНБАЛАРИНИНГ УМУМИЙ
ТАВСИФИ 79-90

Абдуллажанова Нигорахон Турдалиевна

БЕРУНИЙ ВА ИБН СИНО ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ МЕРОСИ ТАРИХШУНОСЛИГИДАН 91-95

Дониёров Носиржон Абдухолиқ ўғли

ЎЗБЕК ТИЛИ ВА ИМЛО СИЁСАТИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР ТАРИХИДАН 96-102

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Юлдашев Обиддин, Махлиё Мамбетқулова

ИСЛОМИЙ СУҒУРТА (ТАКАФУЛ) ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 103-109

<i>Фозилов Умид Закирович</i> БОШҚАРУВ ХОДИМЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ОҚИЛОНА БАҲОЛАШ ТАШКИЛОТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ АСОСИ	110-118
<i>Shoyev Davronbek Axmadjonovich</i> BOSHQARISH SIFATINI OSHIRISHDA "MENEJMENT LABORATORIYASI"NI TASHKIL QILISHNING O'RNI	119-125
<i>Орзукулова Зумрад Абдуҳолиқ қизи</i> ТРАНСПОРТ-ЛОГИСТИКА ХИЗМАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ	126-133
<i>Djurakulov Shoxrux, Isaxonova Mohinur</i> O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI	134-139
<i>Raxmatullayeva Feruza Azimovna, Sharobiddinov Ahrorbek Qosimjon o'g'li</i> YALPI HUDUDIY MAHSULOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	140-146
<i>Ёдгорова Шахноза Хайридиновна</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ВА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЖРИБАЛАРИ	147-155
<i>Qurbonov Ma'murjon G'ayrat o'g'li</i> ASOSIY ISHLAB CHIQRISH KO'RSATKICHLARINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	156-166
<i>Nurullayev Hoshimjon Hamidovich</i> BUXORO VILOYATINING NOMODDIY-MADANIY MEROSONING O'ZBEKISTON TURIZMI RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI	167-172
<i>Маматов Бахадир Сафаралиевич</i> РИВОЖЛАНГАН ВА РИВОЖЛАНАЁТГАН МАМЛАКАТЛАРНИНГ ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТИЗИМИ ТАЖРИБАЛАРИ	173-188
<i>Ғойипназаров Санжар Баходирович</i> ИНСОН КАПИТАЛИНИ РАҚАМЛИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДРАЙВЕРЛАРИНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ МОДЕЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	189-195
<i>Садинов Азиз Зиядуллаевич</i> ЧИҚИНДИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ИШЛАШНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	196-203
<i>Қурбонова Раҳима Жамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна, Ҳақимов Дамир</i> ИЖТИМОЙ КАПИТАЛНИ ЎЛЧАШДА ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАР ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ РОЛИ	204-216
<i>Asamxodjayeva Shoira Shukurullayevna, Maxmudov Muxammadqodir Muzaffar o'g'li</i> YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA UNGA INVESTITSİYALARNI YO'NALTIRISH ZARURIYATI	217-222

Исломов Алишер Бахтиёр ўғли
 БУХГАЛТЕРИЯ АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИНИ КЎРСАТИШДА ПРОФЕССИОНАЛЛИКНИ
 ТАЪМИНЛАШ 223-229

Agzamova Nargiza Gapurovna
 SPECIFICS OF ETHNOGRAPHIC TOURISM AND ETHNIC TOURISM IN UZBEKISTAN 230-237

Муродова Дилноза Чориевна
 ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ
 ТАЖРИБАСИ ВА УНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИ 238-245

Khodjaeva Shodiyabonu Abitdjanovna
 QISHLOQ XO'JALIGIDA AGROMARKETING TIZIMINING AHAMIYATI VA UNING
 FUNKSIYALARI 246-250

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна
 МИЛЛИЙ ВА УМУМИНСОНИЙ МАДАНИЯТ ТИЗИМИДА МАҚОМ САНЪАТИНИНГ
 ЎРНИ 251-259

Ibroximov Sarvar Mo'ydinjon o'g'li
 IJTIMOIY-GUMANITAR VA MUTAXASSISLIK FANLARNI INNOVATSION PEDAGOGIK
 TECHNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH ORQALI TALABALARDA FUQAROLIK POZITSIYASINI
 TAKOMILLASHTIRISH 260-265

Yuldashev Ibroxim To'ychiyevich
 MOVAROUNNAHR VA XUROSONDA MINIATYURA SAN'ATINING ADABIYOT BILAN O'ZARO
 UYG'UNLIGI VA G'OYAVIY ESTETIK VA AXLOQIY TASAVVURLARINING
 MUSHTARAKLIGI 266-271

Khamdamova Sitara Safarovna
 MARKAZIY OSIYO XALQLARI TARIXIY TARAQQIYOTIDA KROSS-MADANIYATINING O'ZIGA
 XOSLIGI 272-277

Абдуллаев Джасур Абдиваит ўғли
 ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИИ КАЧЕСТВ СОВЕРШЕННОГО
 ЧЕЛОВЕКА 278-283

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Xasanov Akbarjon Abdurashidovich
 O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA MILLIY KONSEPTOSFERANI VOQELANTIRUVCHI LINGVISTIK
 BIRLIKLAR BO'YICHA AMALGA OSHIRILGAN TADQIQOTLAR 284-292

Qurbonova Muharram Jurabekovna
 XURSHID DAVRON SHE'RIYATINING TIL XUSUSIYATLARI 293-297

Сафарова Замира Рустамовна
 ИНГЛИЗЧА ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАР ТАРКИБИДАГИ ИНСОН НОМЛАРИНИНГ ЭТИМОЛОГИК
 ТАСНИФИ 298-304

<i>Gubaydullin Artur Faridovich</i> THE NUANCES OF HUMOR TRANSLATION IN TERRY PRATCHETT'S 'GOOD OMENS'	305-313
<i>Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Baxtiyorova Malikabonu Shavkat qizi</i> ETEL LILIAN VOYNICHNING “SO’NA” ASARIDA BOSH QAHRAMONLAR DINAMIKASI ...	314-318
<i>Seytnazarova Injayim Erjanovna</i> TILEWBERGAN JUMAMURATOV ASARLARIDA UNDALMALARNING USLUBIY QO’LLANILISHI	319-325
<i>Асадова Дилбархон</i> ЎРХОН ПАМУҚНИНГ “ҚОРА КИТОБ” РОМАНИДА “ЎЗЛИКНИ ИЗЛАШ” МОТИВИ	326-342
<i>Khusanov Eldor Davlat o’g’li</i> BUYUK BRITANIYA VA AMERIKA INGLIZ SHEVALARINING O’XSHASH VA FARQLI JIHATLARI	343-348

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Утемурастов Махмут Ажимурастович</i> ЖАМИЯТДА ҲУҚУҚИЙ ОНГ ВА ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШ – ҲУҚУҚИЙ ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ	349-355
<i>Шымбергенова Улзада</i> ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИДА ВОЯГА ЕТМАНЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА МАНФААТЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ПЕДАГОГ (ПСИХОЛОГ)НИНГ РОЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	356-362
<i>Полвонов Нажмиддин Аслиддинович</i> ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА МОЛ-МУЛКНИ МУСОДАРА ҚИЛИШ МАҚСАДИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ	363-372
<i>Мирзаев Шухрат Шавкатович</i> КАТЕГОРИЯ «ДЕЙСТВИЕ ПРАВА»: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ И ПРЕДЕЛЫ	373-382
<i>Муҳаммадиев Сарвар Асқар ўғли</i> “ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ УНДИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ МАСАЛАЛАРИ”	383-392
<i>Махмудов Суннат Азим ўғли</i> ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШ АСОСИ СИФАТИДА ЯРАШУВ ВА ХУСУСИЙ АЙБЛОВНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ	393-399

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Farrux Axmedov</i> XALQARO TAJRIBALAR ASOSIDA KURASHNI RIVOJLANTIRISH	400-409
<i>Музафарова Саодат Хайдаровна</i> ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ АЛЛОМАЛАРИ МАЪНАВИЙ МЕРОСИДА МУСИҚА ВА УНИНГ ЭСТЕТИК АҲАМИЯТИ	410-415

<i>Xaydarova Iroda Nizomiddinovna</i> BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARI TALAFFUZINI TAKOMILLASHTIRISH NUQTAYI NAZARIDAN 2020-2021 O'QUV YILI FAN DASTURLARI VA MATERIALLARI TAHLILI ...	416-421
<i>Шукурова Нафиса Алишеровна</i> ЗАМОНАВИЙ ВОЛЕЙБОЛГА ХОС ҲИМОЯ ҲАРАКАТЛАРИНИ МОДЕЛЛАШТИРИЛГАН ТАРТИБДА ШАКЛЛАНТИРИШ	422-427
<i>Nigmanov Bori Botirovich</i> FUTBOLCHILARNI TAKTIK TAYYORLASHDA HARAKATLI O'YINLARNING AHAMIYATI	428-433
<i>Муродова Дурдона Раимжон қизи</i> БЎЛАЖАК МУСИҚА ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ	434-438
<i>Axmedov Alisher Nosir o'g'li</i> ANSAMBL BILAN ISHLASH METODLARI VA TAMOIYILLARI	439-447
<i>Saparboyeva Dilshoda Sobir qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA INSON QADRINI ULUG'LASH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	448-452
<i>Mansurbekova Feruza Gayratovna</i> BOLALAR XORLARI BILAN ISHLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	453-456
<i>Xodjayev Bolta Qurbonovich, Xojiyeva Matluba Shukurovna</i> O'QITUVCHI MEHNATNI ILMIY ASOSDA TASHKIL ETISH YO'LLARI	457-465
<i>Atamuratova Munira</i> O'ZBEK GURUHLARIDA INGLIZ TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISHDA MADANIY ASPEKTDAN FOYDALANISHGA OID ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INTERFAOL METODLAR TAVSIFI	466-471
<i>Нурилло Эминов</i> ХОРАЗМ ДОСТОНЛАРИНИНГ МОҲИР ИЖРОЧИСИ ОТАХОН МАТЁҚУБОВНИНГ ИЖОДИГА БИР НАЗАР	472-476

10.00.00 – Филология фанлари

Сафарова Замира Рустамовна
БухМТИ “Хорижий тиллар”
кафедраси ўқитувчиси
Email: sfrvzamira@gmail.com
Тел: +998 (97) 281 79 77

ИНГЛИЗЧА ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАР ТАРКИБИДАГИ ИНСОН НОМЛАРИНИНГ ЭТИМОЛОГИК ТАСНИФИ

Аннотация. Ушбу мақолада муаллиф инглизча фразеологизмлар таркибида қатнашган инсон номларини этимологик нуқтаи назардан таҳлил қилиб, уларнинг таснифини ишлаб чиққан. Шунингдек, бу соҳада тадқиқот олиб борган олимларнинг фикрлари ўрганилиб, мисолларнинг семантик ва этимологик таҳлили амалга оширилган. Таснифларда келтирилган фразеологизмлар таркибидаги ҳар бир инглизча исмнинг келиб чиқиш тарихи аниқ манбалар асосида ёритилиб, илмий жиҳатдан статистик таснифланган.

Калит сўзлар: фразеологизм, халқ оғзаки ижоди, тасниф, этимологик таҳлил, афсона.

Сафарова Замира Рустамовна
преподаватель кафедры
«Иностранные языки» БухИТИ

ЭТИМОЛОГИЧЕСКАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ИМЕН В СОСТАВЕ АНГЛИЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ

Аннотация. В данной статье автор проанализировал человеческие имена с этимологической точки зрения входящие в состав английские фразеологизмы и разработал их классификацию. Также были изучены мнения ученых, проводивших исследования в данной области, и проведен семантический и этимологический анализ примеров. История происхождения каждого английского имени во фразеологизмах, представленных в классификациях, выделена на основе конкретных источников и научно-статистически классифицирована.

Ключевые слова: фразеологизм, фольклор, классификация, этимологический анализ, миф.

Safarova Zamira Rustamovna
Teacher of the department “Foreign languages”
Bukhara Engineering-Technological Institute

THE ETYMOLOGICAL CLASSIFICATION OF HUMAN NAMES IN ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS

Abstract. In this article the author analyzed human names from an etymological point of view, which are part of English phraseological units and developed their classification. The opinions of scientists who conducted research in this area were also studied, and a semantic and etymological analysis of examples was carried out. The history of the origin of each English name in the phraseological units presented in the classifications is highlighted on the basis of specific sources and is scientifically and statistically classified.

Key words: phraseological unit, folklore, classification, etymological analysis, myth..

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI4Y2023N38>

Кириш. Дунё миқёсида ҳар бир халқнинг дунёқараши, турмуш тажрибаси, яшаш тарзи, урф-одатлари, дини сингари жиҳатларни қамраб олувчи ва умумистеъмолда қўп қўлланувчи тил бирликлари мавжуд. Шулар орасида тилимизда энг қўп истеъмолда бўлган фразеологизмлар алоҳида тизимни ташкил этади. Чунки мазкур бирликлар миллийлик асосида шаклланиб, жамият ривожлангани ва миллатлар орасидаги алоқалар мустақамлангани сайин уларга хос ментал хусусиятлар кенгайиб боради. Фразеологизмлар тилнинг бошқа соҳаларига нисбатан бирмунча кейинроқ ўрганила бошлаган бўлса-да, XX асрнинг 20 йилларига келиб, фразеология алоҳида соҳа сифатида шакллана бошлади. Фразеологияга бағишланган турли илмий мақолалар, фразеологик луғатлар, илмий тадқиқот ишлари юзага келди. Қардош ва қардош бўлмаган тиллар орасида фразеологизмларни қиёсий-типологик жиҳатдан ўрганиш ва уларни таҳлил қилиш йўлга қўйилди [1].

Адабиётлар таҳлили ва методология. Фразеологизмларни ҳар томонлама ўрганиш рус олимлари орасида ҳам кенг авж олди. Чунончи, фразеологик маънонинг ўзига хос хусусиятлари (В.П.Жуков, В.В.Виноградов, А.Ч.Молотков, А.М.Мелорович), фразеологизмларнинг шакл ва маъно муносабатларига кўра турлари (Е.И.Диброва, З.Г.Ураксин), фразеологизмларнинг лексик-грамматик таснифи (А.И.Молотков, А.Г.Назарян) атрофлича тадқиқ этиб чиқилди.

Ўзбек олимларидан Ш.Раҳматуллаев фразеология соҳасига салмоқли ҳисса қўшди. А.Э.Маматов, Ш.Т.Алмаматова, Г.С.Қурбоновалар ўзбек тили фразеологизмларининг шаклланиш масалалари ва компонент таҳлилларини ўзларининг илмий тадқиқот ишларида ёритиб беришган бўлса, фразеологизмларнинг лингвوماданий аспектда гендер ҳамда миллий-маданий хусусиятларини ўрганиш юзасидан ҳам бир неча тадқиқотлар амалга оширилди. Хорижий олимлардан К.Кристин, М.Ҳайдук, рус олимларидан З.В.Корзюкова, В.С.Самарина, З.М.Рамазанова, В.А.Хохловалар, ўзбек тилшунослардан эса Г.И.Эргашева, Л.Э.Холмурадова, Н.З.Насруллаева, М.А.Абдувахабова ҳамда М.А.Раджабовалар ўз тадқиқотларида фразеологизмларнинг лингвوماданий, гендер ва лисоний хусусиятларини турли тиллар, жумладан, инглиз, немис, француз, рус, ўзбек ҳамда икки тил доирасида ўрганганишган.

Муҳокама. А.В.Кунин “Английская фразеология” (1970), “Фразеология современного английского языка” (1972), “Англо-русский фразеологический словарь” (1984) каби луғат ва китобларида фразеологизмларни ўрганиб чиқиб, инглиз тилидаги мавжуд фразеологизмларнинг характеристикасини яратиб, уларнинг семантик структураси, компонент состави ва келиб чиқиш тарихини ўрганди.

Шуни эътиборга олиш жоизки, фразеологизмларни ўрганишда уларнинг келиб чиқиш тарихига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Шунинг учун ҳам ушбу мақолада эътиборимизни айнан фразеологизмларнинг этимологик таҳлиliga қаратдик. Мақсадимиз инглиз тилидаги таркибида инсон номлари қатнашган фразеологизмларнинг келиб чиқиш тарихини ўрганишдан иборатдир.

Авваломбор, фразеологизмларнинг келиб чиқиш тарихи ҳар бир миллатнинг миллий маданияти билан боғлиқ. Бирор халқнинг миллий маданияти ўрганилар экан, тил бирликлари, айниқса, фразеологизмлар бу соҳада муҳим аҳамият касб этади

Инсон номлари билан келган фразеологизмларнинг этимологиясини ўрганишда уларни қуйидагича таснифлаш мумкин:

1. Таркибида тарихий шахсларнинг номлари учрайдиган фразеологизмлар.

Масалан:

A) “honest (or old) Abe” – “ростгўй (ёки қари) Эйб” (Америка президенти Авраам Линкольннинг лақаби) [2; 25-б.].

And on that fateful July morning in 1881 president Garfield was to take the final fearful pace in the footsteps of **“Old Abe”** (J.Cottrell, “Assossination! The world stood still”, part I, ch. III).

B) “the Augustan age” – “санъат ва адабиётнинг олтин даври” (Рим императори Августнинг ҳукмдорлик қилган йиллари Рим тарихида “санъат ва адабиётнинг олтин даври” ҳисобланади) [1; 9-б.].

The reign of queen Anne is often called **“the Augustan age”** of England.

B) “a banquet of Lucullus” (ёки Lucullan, Lucullean, Lucullian banquet) – “тўкин зиёфат” [2; 64-б.].

The tomato soup, the mysterious little pieces of white fish, the boiled mutton, the blackberry and apple tart, were transformed by their histrionic gusto into **a banquet of Lucullus** ... (J.B Priestley, “The good companions”, book II, ch.I), (ўзининг турфа зиёфатлари билан донг таратган Қадимги Рим бойваччаси Лукулла номидан келиб чиққан).

Г) “Teddy boy” (оғзаки нутқда) – “стиляга”, “олифта” (ғайриоддий модага бериладиган ёш йигит). Ўзига хос услубда кийинадиган инглиз қироли Эдуард (Edward)нинг лақаби. XX асрнинг 50 йилларида Эдуардга тақлид қилувчиларни **“Teddy boys”** деб аташган. Бу ёш инсонлар ўз даврининг жанжалкаш гуруҳларидан бўлишган [6; 91-б.].

On the night of July 2 in 1952, a number of young men dressed in the style of what is called **“Teddy boys”** attacked four other young men who were complete stranger to them. (“Tribune” July 6, 1962)

2. Инжилда номлари тилга олинган инсонларнинг исмлари билан келган фразеологизмлар. Масалан:

A) “Adam’s ale” (ёки wine) – “Адам шароби” (виноси), “сув” [6; 33-б.].

Some take a glass of tea to their dinner, but I slake my thirst with **“Adam’s ale”**. (Изоҳ: “Адам” – деб Ер юзидаги биринчи одамзот “Одам” назарда тутиляпти.)

B) “as old Adam” – “алмисоқдан қолган”, “Дақюнусдан қолган” (“жуда эски”, “қадимги маъносида”) [2; 31-б.].

She had tempted him, yes, but he would not use that excuse as old as Adam (P.S.Buch, “Come, My beloved”, ch. VII).

B) “The old Adam” – “кекса Одам” (изоҳ: ер юзидаги биринчи пайғамбар Одам (а.с.)нинг гуноҳкорлиги назарда тутиляпти). Инжилда бу ибора **“our old man”** – “бизнинг кекса одам” шаклида учрайди, **“the old Adam”** ибораси кейинроқ кириб келган) [1; 5-б.].

– What are they thinking about just now?

– Are they ever thinking about anything? – she said it just as contemptuously as she would have in the past . . . it showed **the old Adam** was not dead. (C.P. Snow. "The Affair" part I, ch.V)

3. Инглиз халқи оғзаки ижодидаги шахс номлари акс этган фразеологизмлар. Масалан:

A) "a smart Aleck" (оғзаки нутқда учрайди) – 1) "ўзига ишонган", "сурбет" (ёки **"smart-alecky"** – "манман", дастлаб америкаликлар ишлатишган) [6; 33-б.].

"Now, who would do it but that little Finchley snip, the little smart aleck?" snapped Gilbert (Th. Dreiser, "An American Tragedy", book II, ch. XXX).

2) "бемаъни ўспирин", "танбал", "такасалтанг".

Your Excellency, it gives me great pain to have to expose this man, Jessup, whom I have known all my life, and tried to help, but he always was a smart aleck ... (S. Lewis, "It Can't Happen Here", ch.30)

3) "маҳмадона" маъносида.

I haven't any patience with these smart alecks who tell us that one can't get fine scholarship home to the reading public (C.P. Snow, "The Masters", ch.36).

Б) "cousin Betty" (оғзаки нутқда учрайди) – "ақли паст", "ахмоқ" (Корноулда яшовчи аҳолининг лақаби) [6; 33-б.].

I do not think there's man living that can say Foster's wronged him of a penny, or gave short measure to a child or a Cousin Betty (E. Gasrell, "Sylvia's Lovers", ch. XIV).

4. Таркибида шахс номлари акс этган ва ўзга тиллардан кириб келган фразеологизмлар. Масалан:

A) "the Royal Alfred" – "лаш-луш", "кўч-кўрон" маъносида, бу фразеологизм австралияликлар, айниқса, олтин қидирувчиларнинг жаргонизмида учрайди [2; 38-б.].

The weight of the swag varies from the light rouseabout's swag containing one blanket and a clean shirt, to the "royal Alfred", with tent and all complete... and weighing part of a ton (H. Lawson, "The Romance of the Swag").

Б) "Bacchus has drowned more men than Neptune" – "Бахус Нептундан кўра кўпроқ одамларни сувга чўктирди" ёки "май денгиздан кўра кўпроқ одамларни нобуд қилди" (бу фразеологизмнинг этимологик келиб чиқиши француз халқига таалуқли – "Bacchus a noye plus d'hommes que Neptune") [6; 34-б.].

В) "Jack in the low cellar" – "ҳали туғилмаган чақалоқ", "она қорнидаги бола" (мазкур иборани даставвал голландияликлар ишлатишган ва кейинчалик XIX асрнинг охирига келиб эскириб қолган – Hans-in-kelder) [6; 34-б.].

When his companion drank to the Hans in kelder or Jack in the low cellar, he could not help displaying an extraordinary complacence of countenance (T. Smollett, "Peregrine Pickle", ch. X).

5. Таркибида инсон номлари бўлган, лекин эскириб қолган фразеологизмлар. Масалан:

A) "Merry Andrew" (шунингдек, Merry-Andrew ёки merry-andrew) – "қизиқчи", "масхарабоз" [6; 34-б.].

He found the master of the puppet-show belabouring the back and ribs of his poor Merry Andrew (H. Fielding. "Tom Jones", part XII, ch.VIII).

6. Афсонавий шахсларнинг номлари билан боғлиқ бўлган фразеологизмлар.

Масалан:

А) **“in the arms of Morpheus”** – “Морфейнинг кучоғида”, “уйқуда”, бу ибора ҳазил тариқасида ишлатилади, **Морфей** – қадимги юнон афсоналарига кўра, “уйқу ва туш худоси”) [6; 34-б.].

The night operator answered the phone. “This is Perry Mason”, he said.

I suppose Paul Drake is wrapped in the arms of Morpheus (E.S. Gardner, “The Case of the Runaway Corpse”, ch. 5).

Б) **“the Hermatic art”** – “алкимё” (Ўрта асрларда оддий металлларни олтин ёки кумушга айлантирувчи “ҳикмат тоши” – иксирни излаш билан шуғулланадиган хаёлий фан, бу ибора сеҳрли тамға орқали идишни ҳаво ўтказмайдиган қилувчи қадимги юнон худоси Гермес номидан келиб чиққан) [6; 34-б.].

Basilius Valentinus was a person who had arrived at the utmost perfection in the Hermatic art (OED).

7. Инглиз халқи санъати ва адабиётида учрайдиган шахс номлари билан боғлиқ фразеологизмлар. Масалан:

А) **“laugh like little Audrey”** – “кичкинтой Одри каби кулмоқ”, “юрақдан кулмоқ”, “бепарво бўлиб кулмоқ” (бу ибора Шекспирнинг “Бу сизга қандай ёқади?” комедиясида иштирок этувчи персонаж номидан келиб чиққан) [2; 53-б.].

If I choose to laugh little Audrey when I’m all knotted up...who the hell’s got the right to forbid me?

Б) **“Barkis is willin”** – “Баркис жон деб турибди” (фразеологизм Ч.Диккенснинг “Давид Копперфилд” романидан олинган бўлиб, оғзаки нутқда учрайди. Аравакаш Баркис бир неча бор хизматкор қиз Пеготтига уйланишни таклиф қилганда у ўз қалб сўзларини шу ибора билан бошлаган) [2; 66-б.].

If you was writen to her, perhaps you’d recollect to say that Barkis was willin would you? That Barkis was willin, I repeated innocently. Is that al the message? Ye-es, hi said considering. Ye-es, Barkis is willin. (Ch.Dickens, “David Copperfield”, ch. V)

В) **“Billy Bunter”** – “еб тўймас”, “семиз”, “бесўнақай ўсмир” (ибора Фр.Ричардснинг ҳикояларидаги ўқувчи номидан келиб чиққан).

It is better for Britain, declared an M.P. recently, to have a few more Billy Bunters than the kind of hunger which was caused to many children (“Times”, March 7, 1959, Suppl) [2; 82-б.].

8. Келиб чиқиши номаълум шахс номлари билан боғлиқ фразеологизмлар.

Масалан:

“Davy Jones” – 1) “ёвуз денгиз арвоҳи” (бу иборанинг келиб чиқиши аслида ноъмалум. Бруэр (Brewer) нинг фикрича, **Duffy** ёки **Duppy Jones** ёвуз арвоҳдир (Ғарбий Ҳиндистон аҳолисининг тасаввурига кўра). Фразеологизм Т.Смоллетт томонидан 1751 йилда адабиётга киритилган [6; 35-б.].

This same Davy Jones, according to the mythology of sailors, is the fiend that presides over all the evil spirits of th deep. (T.Smollett, “Peregrine Pickle”, ch. XIII).

2) “денгиздаги қабр”, “денгиз тубидаги қабр”.

Poor old Grimes is dead, drowned. Davy Jones Locker, old boy! (E.Waugh, “Decline and Fall”, part II, ch. IV).

Натижалар. Келтирилган таснифлардаги мисолларнинг рақам ва фоиз кўрсаткичлари А.В.Куниннинг “Англо-русский фразеологический словарь” (1984) манбаси асосида қуйидаги жадвалда акс этди:

1-жадвал

1.	Таркибида тарихий шахсларнинг номлари учрайдиган фразеологизмлар	58	21,6%
2.	Инжилда номлари тилга олинган инсонларнинг исмлари билан келган фразеологизмлар	30	11,2 %
3.	Инглиз халқи оғзаки ижодидаги шахс номлари акс этган фразеологизмлар	71	26,4 %
4.	Таркибида шахс номлари акс этган ва ўзга тиллардан кириб келган фразеологизмлар	19	7 %
5.	Таркибида инсон номлари бўлган, лекин эскириб қолган фразеологизмлар	14	5,2 %
6.	Афсонавий шахсларнинг номлари билан боғлиқ бўлган фразеологизмлар	31	11,5 %
7.	Инглиз халқи санъати ва адабиётида учрайдиган шахс номлари билан боғлиқ фразеологизмлар	44	16,3 %
8.	Келиб чиқиши номаълум шахс номлари билан боғлиқ фразеологизмлар	2	0,7 %

Мисоллардан кўриниб турибдики, инсон номлари билан келган фразеологизмларни ўрганишда уларнинг этимологиясига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Инглиз тилидаги мавжуд фразеологизмларни, жумладан, киши номлари билан келган фразеологизмларни таҳлил қилар эканмиз, ушбу иборалар тилнинг луғат составини бойитишига гувоҳ бўлдик.

Хулосалар. Юқорида олиб борилган таҳлил ва таснифлар асосида шуни айтиш мумкинки, инглиз тилидаги таркибида инсон номлари қатнашган фразеологизмларнинг аксарият қисми халқнинг ўтмиш тарихи, қадимий урф-одат ва анъаналари, бадий мероси, миллат фольклори, кундалик турмуш тарзи, диний қарашлари асосида шаклланиб, ўзга халқлар билан ўрнатган маданий алоқалари орқали ҳам кириб келган. Бунинг сабаби, инглиз халқи ўтмишда бир неча қитъаларга ҳарбий юришлар қилиб, ўз мамлакати ҳудудини кенгайтирадилар. Ҳарбий юришлар океан йўли орқали амалга оширилгани ва бир неча қитъаларда инглизларнинг ҳукмронлиги тарихда асрлар давомида давом этгани боис инглиз тилининг Америка, Британия ва Австралия шевалари мавжуд. Чунки Ғарб халқлари анъаналари ва диний қарашларнинг муштараклиги мазкур халқларнинг маданий алоқалари қадимдан мавжуд эканлигидан дарак беради. Сабаби дунё тиллари бир-биридан қай даражада фарқ қилмасин, уларнинг лексик қатламидаги фразеологизмлар халқнинг маданияти ва кўп асрлик тарихи асосида шаклланиб, сайқалланиб бораверади ва ёрқин миллий хусусиятлар касб этади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Корзюкова З.В. Основные аспекты функционирования фразеологических единиц с именами собственными в английском языке: национально-культурная специфика: Дисс. канд. филол. наук. – Москва, 2003. – С.
2. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. – Москва: Русский язык, 1984. – 944 с.
3. Radjabova M.A. Equivalence of phraseological units with onomastic components as the means expressing cross-cultural communication // American Journal of Research. – USA, Michigan, 2019. – № 7-8. P. 314-321.
4. Radjabova M.A. Comparative study of phraseological units with naming features in non-related languages // Filologiya masalalari. – Toshkent, 2019. – № 1. – B. 71-80.
5. Radjabova M.A. The classification of phraseological units with onomastic components // Buxoro davlat universiteti Ilmiy axboroti. – Buxoro, 2020. – № 6 (82), B. 139-147.
6. Radjabova M.A. Onomastik komponentli frazeoloik birliklarning lingvomadaniy jihati va tarjima muammolari // Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsi. – Buxoro: Durdona, 2021. – 170 b.
7. Radjabova M.A. Semantic analysis of phraseological units with onomastic components // Buxoro davlat universiteti Ilmiy axboroti. – Buxoro, 2021. – № 2 (84), B. 106-115.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатида олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).